

Examen HAVO

2011

tijdvak 2
dinsdag 21 juni
13.30 - 16.30 uur

Nederlands

Dit examen bestaat uit 22 vragen en een samenvattingsopdracht.

Voor dit examen zijn maximaal 49 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Geef niet meer antwoorden (zinnen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld één zin wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één zin, dan wordt alleen de eerste zin in de beoordeling meegeteld.

Wij weten het beter

(1) Nederlandse rechters zijn bevooroordeeld en niet in staat om rapporten, opgesteld door deskundigen, te lezen. Het internationale klimaatbureau van de Verenigde Naties is een politiek vooringenomen club die onwaarheden verspreidt. Ministers zijn prutsers, ook al hebben ze in verschillende kabinetten gezeten en zijn ze lid van de Raad van State. Dit zijn zomaar een paar kwalificaties die gezagsdragers zich de laatste tijd hebben moeten laten welgefallen.

(2) Willekeurig is dit rijtje niet. Hoe verschillend deze incidenten ook lijken, ze wijzen allemaal naar hetzelfde verschijnsel: het gezag verkeert in een diepe crisis. De Britse socioloog Frank Furedi noemde die gezagscrisis het grootste probleem van onze tijd. “Dat gezag ter discussie gesteld wordt, is van alle tijden”, zegt hij. “Onze cultuur is zelfs een product van verzet tegen de kerk en de staat.”

(3) Toch is er volgens hem iets wezenlijk veranderd. “Kritiek op autoriteiten was altijd gericht tegen willekeur en onzinnige tradities: de macht van de adel boven de burgers of van mannen boven vrouwen. Nu staat het gezag en zelfs intellectueel gezag, gebaseerd op verworven kennis, ter discussie. Dit brengt het risico met zich mee dat uiteindelijk nergens meer een besluit over kan worden genomen; dat is zorgelijk.”

(4) Aanwijzingen dat het besluitvormingsproces ook in Nederland stukt, zijn er in overvloed. Neem het dossier rekeningrijden, dat zich nu al verschillende kabinetten voortsleept. Geen enkele minister lijkt het gezag te hebben om het erdoor te krijgen in het

45 parlement. Als een voorstel al tot een besluit komt, wordt het door de samenleving niet gedragen. Het door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport uitgevaardigde rookverbod bijvoorbeeld, wordt massaal overtreden. Het elektronisch patiëntendossier wordt gesaboteerd bij het leven. Het is zelfs zo dat overheden elkaars gezag betwisten. Veel gemeenten weigeren namelijk kabinetsbesluiten uit te voeren. De crisis voltrekt zich op alle niveaus van de samenleving.

(5) De autoriteit op het laagste niveau moet het niet minder ontgelden: de ambulancemedewerker wordt gemolesteerd bij het uitoefenen van zijn taak, de buschauffeur krijgt klappen als hij naar een vervoersbewijs vraagt en de huisarts hoort steeds meer patiënten op hoge toon een recept eisen.

(6) De vraag is wat al die verschijnselen met elkaar te maken hebben. “Ik denk dat er niet één verhaal over te vertellen valt, maar dat er verschillende ontwikkelingen samenkomen”, zegt Paul Schnabel, universiteitshoogleraar en directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau. “In de eerste plaats zijn sociale afstanden veel kleiner geworden. Vroeger kwam de dokter uit de hogere kringen en stond hij op grote afstand van het volk. Dat is niet meer zo. De gemiddelde Nederlander is tegenwoordig veel hoger opgeleid. Verder speelt het internet een grote rol. Een patiënt weet hierdoor veel meer dan dertig jaar geleden, soms zelfs meer dan de dokter. Ten slotte is in de opvoeding veel nadruk komen te liggen op eigenwaarde. Ik merk het aan mijn

studenten. Die zeggen na een college:
90 'Ja, dat is úw mening. Ik zie dat zelf anders'."

(7) Schnabel plaatst de oorsprong van de huidige gezagscrisis bij de protesten van de studenten uit de jaren zestig. "Hun kritische houding is nu neergedaald tot de onderste lagen van de bevolking en sluit daar mooi aan bij een al bestaand wantrouwen tegen de hoge heren." De houding van de gezagsdragers zelf draagt daar aan bij. Politici scoren niet door gezag te claimen, maar door zich er juist tegen af te zetten. Pim Fortuyn¹⁾ had het nooit over problemen, maar altijd over 'gigantische problemen' en over de 'puinhopen' van Paars²⁾. Een dergelijke houding is nu gemeengoed. Politici zijn voortdurend woedend op elkaar en verbijsterd. Dit komt hun geloofwaardigheid niet ten goede. Sommigen proberen het gezagsetiket van zich af te schudden door te zeggen dat ze machteloos staan tegenover internationale spelregels of door bijvoorbeeld in het dossier rekeningrijden het gezag in de Tweede Kamer in te ruilen voor draagvlak bij de burgers. Daarmee lopen ze weg voor hun verantwoordelijkheid.

(8) In de plaats van de autoriteit kwam wat Furedi 'de valse autoriteit' noemt. Tijdens de topconferenties van de G8-landen³⁾ trekken al jaren twee popsterren, Bono en Bob Geldof, alle aandacht naar zich toe. Een beroemdheid staat buiten de macht, is daarom onverdacht en kan bijvoorbeeld rustig roepen dat morgen de schuld van de derde wereld snel verdwenen zal zijn, zoals Bono deed. Geen mens die hem daarop zal afrekenen.

(9) James Kennedy, hoogleraar geschiedenis van Nederland aan de Universiteit van Amsterdam, betoogt dat de Nederlandse gezagsdragers in die zogenaamd revolutionaire jaren zestig voor een groot deel juist zelf

afstand deden van hun gezag. Daarmee liepen ze in de wereld vooruit als het ging om een antiautoritaire houding. Bovendien kwam op autoritair gedrag en het geheven vingertje een taboe te liggen. Burgers mochten niet meer gemaand worden, maar hoogstens geleid. "Ik moet u helaas bekeuren", zegt de agent in het televisieprogramma *Wegmisbruikers* tegen iemand die met 190 kilometer per uur over de snelweg raast. Er volgt geen enkele vermaning. De agent heeft afstand gedaan van alle gezag. Als hij er al aan te pas komt, zegt Kennedy, want veel controletaken worden allang niet meer door mensen uitgevoerd. "Snelheidscontroles laten we over aan flitspalen. Dat is misschien efficiënt, maar er gaat geen enkele morele zeggingskracht van uit en ruimte voor uitzonderingen is er ook niet meer." Geen wonder dat we geen gezag meer accepteren als dat zich letterlijk en figuurlijk terugtrekt uit het openbare leven.

(10) "Vanaf de jaren negentig is de macht nog verder gedelegeerd", zegt Furedi. "Burgers stellen hoge eisen aan bestuurders en tegelijkertijd koestert de samenleving diepe argwaan jegens de uitvoering van gezag. Dit wantrouwen leidt ertoe dat de overheid aarzelt of ze haar invloed zal doen gelden. De overheid is dan ook maar al te zeer bereid haar gezag uit te besteden aan onderzoekers en consultants. Dat leidt tot nog hogere verwachtingen bij de burger, die zelden worden waargemaakt." Elk risico moet worden ingedamd met de schijnzekerheid van onafhankelijk onderzoek. Zo ontketenen de autoriteiten een informatieoorlog, want tegenover elk onderzoek kun je een tegenonderzoek plaatsen. Bij gebrek aan een positief gezagsverhaal probeert de overheid het gezagsvraagstuk dan maar te omzeilen: meer

regels, meer techniek, meer toezicht. Door deze ontwikkelingen wordt volgens Furedi het gezag steeds verder uitgehoud.

190
200
205
(11) Furedi vreest dat dit proces maar een kant op kan gaan. Hij haalt daarbij politiek filosoof Hannah Ahrendt aan, die zei dat autoriteiten hun gezag alleen kunnen ontlenen aan vrijwillige erkenning van hun deskundigheid. Als die erkenning wegvalt, is er geen sprake meer van gezag; dan blijft voor de gezagsdrager alleen het middel van de dwang over. Hoe tegenstrijdig het dus ook klinkt, naarmate mensen het gezag meer ter discussie stellen, omdat ze vrij willen zijn, worden ze meer blootgesteld aan dwang en zullen ze onvrij zijn.

210
215
220
225
230
(12) Mede onder invloed van de toegenomen welvaart, de veranderingen in genoten opleiding en opvoeding alsmede de opkomst van internet, zijn burgers in korte tijd veranderd van volgzaam schapen in gehaaide experts. Veel tussenpersonen zijn uit de samenleving verdwenen, want: 'we kunnen het zelf wel'. De verzekerings- en reisagenten hebben al hun glans verloren nu we onszelf online van een verzekering of ticket kunnen voorzien. Bij patiënten met een chronische aandoening is de informatietoename dankzij het internet goed merkbaar. Zij kunnen vaak op behoorlijk niveau meepraten met de specialist. Maar die patiënten zijn het probleem niet, zeggen artsen, de eisende patiënten daarentegen wel. Die zeggen onomwonden: "Ik heb deze aandoening en ik wil dat u een verwijzing schrijft voor die specialist." Het idee dat de leek op hetzelfde niveau staat als de arts omdat hij veel

informatie over zijn ziekte heeft gegoogeld, is volgens Furedi een jammerlijke misvatting. "We noemen onszelf een kennismaatschappij, maar in feite zijn we een informatie-
235
240
maatschappij. Veel van onze kennis is tijdelijke kennis die heel veel diepte mist. Een huisarts heeft niet alleen een complete kennis van de geneeskunde, hij heeft ook nog eens duizenden patiënten gezien en gesproken."

245
250
255
(13) "Als er al een uitweg is uit de gezagscrisis, dan zit die in ieder geval niet in het dichten van de kloof tussen burgers en politiek", zegt Furedi. De afstand tussen burgers en gezagsdragers – leraren, artsen, bestuurders – moet volgens hem juist groter worden. Autoriteiten dienen weer verantwoordelijkheid te nemen voor
260
265
genomen beslissingen, in plaats van te luisteren naar de burger. Die burger wil een autoriteit met eigen ideeën, die zich niet verschuilt achter opinie-
270
275
onderzoeken en deskundigen. Burgers moeten op hun beurt verantwoordelijkheid voor hun eigen leven nemen en niet verwachten dat de overheid voor alles garant staat.

280
285
290
295
(14) Kennedy ziet al een omslag ontstaan in onze houding tegenover gezag. "Er is duidelijk behoefte aan meer gezag, aan meer blauw op straat, aan leiders die zeggen waar het op staat en aan scholen met strikte regels." Kennedy's constatering verklaart bijvoorbeeld de trend in Zuid-Nederland om kinderen naar strenge Belgische scholen te sturen. De vraag naar gezag is kennelijk groter dan ooit. We weten alleen nog niet goed hoe dat gezag vormgegeven moet worden op een manier die niet alleen fatsoenlijk, maar ook van deze tijd is.

*naar: Bart van Oosterhout
uit: Intermediair, 18 februari 2010*

- noot 1 Pim Fortuyn was lijsttrekker van eerst Leefbaar Nederland en daarna zijn eigen Lijst Pim Fortuyn (LPF) in de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van 2002. Hij werd in mei 2002 vermoord.
- noot 2 Paars: een kabinet dat is samengesteld uit liberale partijen, bijvoorbeeld VVD (blauw) en sociaaldemocratische partijen, bijvoorbeeld PvdA (rood). Paars is namelijk de mengkleur van blauw en rood.
- noot 3 G8-landen: acht vooraanstaande industriële landen, die jaarlijks een bijeenkomst houden waar met name economische en politieke zaken besproken worden.

Tekst 1 Wij weten het beter

- 1p 1 Wat is de belangrijkste functie van de eerste alinea van de tekst 'Wij weten het beter'?

De eerste alinea

- A bevat de hoofdgedachte van de tekst.
- B maakt duidelijk hoe het vervolg van de tekst zal zijn opgebouwd.
- C schetst door middel van voorbeelden een probleem.
- D vat beknopt samen wat in het vervolg van de tekst wordt besproken.

Na de inleiding, deel 1, kan de tekst 'Wij weten het beter' worden onderverdeeld in vier delen, die van de volgende kopjes kunnen worden voorzien:

- 2 Reikwijdte gezagscrisis
- 3 Ontstaan gezagscrisis
- 4 Toekomst gezagscrisis
- 5 Oplossing gezagscrisis

- 1p 2 Bij welke alinea begint deel 2?

- 1p 3 Bij welke alinea begint deel 3?

- 1p 4 Bij welke alinea begint deel 4?

- 1p 5 Bij welke alinea begint deel 5?

- 1p 6 Welke functie heeft alinea 3 ten opzichte van alinea 2 in de tekst 'Wij weten het beter'?

Alinea 3 geeft

- A een gevolg van wat beschreven is in alinea 2.
- B een oplossing bij het gestelde in alinea 2.
- C een uitwerking van het gestelde in alinea 2.
- D een voorbeeld bij de inhoud van alinea 2.

Binnen het tekstgedeelte van alinea 3 tot en met 6 heeft elke alinea een eigen functie ten opzichte van de overige alinea's van dit tekstgedeelte.

- 1p 7 Wat is de belangrijkste functie van alinea 4 binnen dit tekstgedeelte?

Binnen dit tekstgedeelte vervult alinea 4 vooral de functie van een

- A conclusie.
- B gevolg.
- C onderbouwing.
- D verklaring.

In een tekst kan een standpunt of constatering worden onderbouwd met verschillende typen argumenten, zoals argumenten op basis van feiten, gevolgen, geloof, voorbeelden en intuïtie.

- 2p 8 Kies de twee typen argumenten waarvan gebruik wordt gemaakt in alinea 4 en 5.

Alinea 6 en 7 geven verklaringen voor (het ontstaan van) de gezagscrisis die afkomstig zijn van Paul Schnabel.

- 1p **9** Welke van onderstaande uitspraken ten aanzien van alinea 6 en 7 is waar?
In alinea 7 wordt beschreven op welke wijze Schnabel zijn verklaringen voor de gezagscrisis, genoemd in alinea 6,
- A** bewijst.
  - B** relativeert.
  - C** uitdiept.
  - D** weerlegt.

“Sommigen proberen het gezagsetiket van zich af te schudden door te zeggen dat ze machteloos staan tegenover internationale spelregels of door bijvoorbeeld in het dossier rekeningrijden het gezag in de Tweede Kamer in te ruilen voor draagvlak bij de burgers. Daarmee lopen ze weg voor hun verantwoordelijkheid.” (regels 110-119)

- 3p **10** Wat zouden politici moeten doen om hun verantwoordelijkheid juist wél te nemen, gelet op alinea 7?
Formuleer je antwoord in maximaal 10 woorden.

- 1p **11** Wat wordt in de tekst bedoeld met ‘de valse autoriteit’ (regel 121)?
Een ‘valse autoriteit’ is iemand

- A** die denkt dat hij gezag heeft maar niet als autoriteit wordt erkend.
- B** die gezag uitstraalt zonder dat hij verantwoordelijkheid draagt.
- C** die politiek betrokken lijkt maar eigenlijk alleen uit is op roem.
- D** die wordt vertrouwd zonder dat dit ergens op gebaseerd is.

- 2p **12** Waardoor wordt in de praktijk het respect voor gezag aangetast, gelet op alinea 9?
Formuleer je antwoord in maximaal 10 woorden.

In alinea 3 staat dat de besluitvorming in gevaar kan komen, als het gezag ter discussie wordt gesteld.

- 3p **13** Leg uit hoe een gezagscrisis kan leiden tot het stokken van de besluitvorming.
Maak voor je antwoord gebruik van alinea 10.
Formuleer je antwoord in maximaal 25 woorden.

“Vanaf de jaren negentig is de macht nog verder gedelegeerd.” (regels 164-165)

- 1p **14** Op welke manier wordt deze bewering in alinea 10 beargumenteerd?
Met argumenten op basis van

- A** feiten.
- B** gevolgen.
- C** intuïtie.
- D** wetenschap.

“Door deze ontwikkelingen wordt volgens Furedi het gezag steeds verder uitgehold.” (regels 188-190)

1p 15 Welke van onderstaande zinnen geeft het beste de oorzaak voor deze uitholling weer?

- A Burgers hebben te hoge verwachtingen ten aanzien van onderzoekers en consultants.
- B Onafhankelijke, door de overheid opgedragen onderzoeken creëren een schijnzekerheid.
- C Representatieve onderzoeken lijken onafhankelijk, maar spreken elkaar te vaak tegen.
- D Veel gezagsdragers besteden uit angst voor risico's onderzoek uit aan externe deskundigen.

1p 16 Hoe kijkt Furedi in aansluiting op de opvattingen van filosofe Hannah Arendt aan tegen het verkrijgen van gezag, gelet op alinea 11?

- A Furedi denkt dat gezagsdragers alleen dwang hebben als middel om gezag te verkrijgen van de burger.
- B Furedi vindt dat iemand pas gezag kan krijgen, wanneer erkend wordt dat deze persoon deskundig is.
- C Furedi vindt het tegenstrijdig dat iemand pas gezag zou krijgen als dat gezag ter discussie wordt gesteld.
- D Furedi ziet dwang als het uiterste middel om gezag te krijgen wanneer mensen gezag in twijfel trekken.

“We noemen onszelf een kennismaatschappij, maar in feite zijn we een informatiemaatschappij.” (regels 233-236)

1p 17 Wat wordt hiermee bedoeld, gelet op alinea 12?

- A De burger zoekt tegenwoordig zelf de informatie die hij nodig heeft, googelend op internet bij elkaar.
- B Door internet zijn burgers veranderd in gehaaide experts, die snel aan informatie kunnen komen.
- C Veel informatie over een bepaald thema hebben, wil nog niet zeggen dat je ook veel ervaring in iets hebt.
- D Via internet krijgt de burger toegang tot veel informatie, maar dat maakt hem nog geen expert.

In alinea 13 stelt Furedi dat de kloof tussen gezagsdragers en burgers niet kleiner maar juist groter gemaakt moet worden.

1p 18 In welke alinea van het tekstgedeelte alinea 3 tot en met alinea 10 kwam de kwestie van de kloof tussen gezagsdragers en burgers al eerder aan de orde?

tekstfragment 1

De opstellers van een regeerakkoord moeten keuzes maken en hun verantwoordelijkheid nemen. In de afgelopen tijd is er wel een erg groot beroep gedaan op het verkrijgen van maatschappelijk draagvlak. Rekeningrijden invoeren? Eerst de ANWB raadplegen. AOW? Vragen we aan de SER. Bezuinigen? Delegeren we aan ambtenaren. Een gedegen visie inspireert en vereist geen meerderheid in een opiniepeiling om zichzelf te rechtvaardigen. Bovendien komen we dan sneller aan uitvoering toe.

naar: Marten van den Bossche en Marcel Canoy, NRC Handelsblad, 18 juni 2010

In alinea 14 van de tekst 'Wij weten het beter' wordt een visie op een uitweg uit de gezagscrisis gegeven.

- 2p **19** Sluit de hoofdgedachte van tekstfragment 1 aan op die visie? Licht je antwoord toe in maximaal 20 woorden.

tekstfragment 2

De prijs die we betalen voor onze grenzeloze hang naar vrijheid, heet bureaucratie. Er is gezag nodig om het openbare leven in goede banen te leiden en ons privéleven richting te geven. Bij gebrek aan gezag moeten regels en procedures ons persoonlijk gedrag sturen om te voorkomen dat we het openbare leven ondermijnen. Regels die leiden tot meer regels. Onze nieuwe gedragscodes komen niet voort uit morele overwegingen, maar we kiezen de gedragsvorm die ons op dat moment het beste uitkomt. Niet het gezag van de leraar doet ertoe, wel dat van het rolmodel, niet dat van de geestelijke, wel dat van de beroemdheid. En wie zelfs dát niet accepteert, rest slechts het gezag van het 'ik'. Ook 'ik' ben echter uiteindelijk afhankelijk van de aanwijzingen en adviezen van de deskundige. Zonder gezag kunnen we niet.

naar: Frank Furedi, NRC Handelsblad, 14 november 2009

- 2p **20** Welk standpunt inzake 'gezag' wordt zowel in de tekst 'Wij weten het beter' als in tekstfragment 2 ingenomen? Formuleer je antwoord in maximaal 10 woorden.
- 1p **21** In welke alinea van de tekst 'Wij weten het beter' komt het standpunt van de auteur het duidelijkst naar voren?

- 1p 22 Welke van onderstaande zinnen geeft het beste de hoofdgedachte van de tekst 'Wij weten het beter' weer?
- A Gezagsdragers moeten hun ideeën durven uitvoeren en burgers zouden minder moeten leunen op gezagsdragers.
  - B Gezagsdragers moeten meer afstand nemen tot de burgers en burgers moeten gezagsdragers kritischer benaderen.
  - C Gezagsdragers moeten meer luisteren naar de burgers en burgers moeten meer gehoorzamen aan gezagsdragers.
  - D Gezagsdragers moeten zich beter laten adviseren door deskundigen en burgers moeten minder betweterig zijn.

De groene autorace

(1) De elektrische auto is een zeehondje. Het is onmogelijk om er niet verliefd op te worden. Dat gebeurt dan ook massaal. Overheden in diverse landen dragen hun ambitie uit om op het gebied van elektrische auto's een voortrekkersrol in Europa te vervullen. Het ministerie van Economische Zaken heeft de afgelopen zomer 65 miljoen euro uitgetrokken om van Nederland 'de internationale proeftuin voor elektrisch rijden' te maken. Amsterdam en Den Bosch wedijveren over welke stad binnenkort de meeste elektrische auto's heeft. Spanje wil er in 2014 één miljoen op de weg hebben, Nederland gaat voor één miljoen elektrische auto's in 2020, heel Groot-Brittannië zal binnen twintig jaar elektrisch rijden.

(2) De opwinding over de auto van morgen gaat verder dan bij andere nieuwe apparaten gebruikelijk is. Tot op zekere hoogte is dat rotsvaste geloof in de elektrische auto begrijpelijk. Het zou immers zo kunnen zijn dat de mens via CO₂-uitstoot het klimaat opwarmt en dan is het verstandig om te zoeken naar vervoermiddelen die zo min mogelijk van dat zogeheten broeikasgas

produceren. Bovendien is het zeker waar dat binnen enkele decennia de aardolie schaars dan wel op is en dat we dus vóór dat moment aanbreekt een alternatief moeten hebben voor de verbrandingsmotor die ruim een eeuw geleden door de heren Otto en Diesel bedacht is en die de wielen van de auto van nu doet draaien. Ook is het onmiskenbaar zo dat de elektrische auto een zekere aantrekkelijkheid bezit. Wie er wel eens in heeft gereden, weet dat het geen pijn doet om afscheid te nemen van het oude vertrouwde vroem, vroem. Een elektrische auto rijdt sportiever dan de sportiefste sportwagen. Je moet zelfs uitkijken dat je niet uit de bocht vliegt, zo hard trekt hij op.

(3) Tot zover de voordelen. Want o, o, wat heeft de elektrische auto veel nadelen en o, o, wat is het daarom onbegrijpelijk dat de hele wereld er als een kip zonder kop achteraan hobbelt. Om te beginnen is hij duur in de aanschaf. Rijden op elektriciteit mag dan aanzienlijk goedkoper zijn dan rijden op benzine of diesel, de onderhoudskosten mogen lager zijn, omdat de elektromotor geen bewegende onderdelen kent, toch zal

de aanschaf altijd 10.000 tot 20.000 euro hoger zijn dan die van een vergelijkbare niet-elektrische auto. Zelfs dat is een optimistische voorstelling van zaken. De eerste elektrische auto's die nu op de markt zijn, kosten vaak meer dan 100.000 euro (de Lotus Elise en de Tesla). In Gelderland zit een bedrijfje dat een Volkswagen Golf ombouwt tot elektrische auto voor ruim 70.000 euro. Ter vergelijking: de goedkoopste niet-elektrische Golf kost 17.000 euro.

(4) Natuurlijk zal de consument die straks een elektrische auto koopt, niet veel extra hoeven te betalen. De prijs van een auto is, net als de prijs van elektriciteit, politiek bepaald en de huidige politici zijn even gecharmeerd van de elektrische auto als van de windmolen. Er zullen dus straks minstens zoveel subsidies en vormen van belastingaftrek naar de elektrische auto vloeien als nu al naar groene stroom. Al die geldelijke knipoogjes moeten echter wel worden betaald door de belastingbetaler. De koper van een elektrische auto zal daarvan straks weinig bij de aanschaf merken, maar des te meer als bij hem de jaarlijkse belastingaanslag op de deurmat valt.

(5) Het is niet mogelijk om door massaproductie de werkelijke kostprijs van een elektrische auto terug te brengen tot die van een niet-elektrische auto. Er zit immers voor een paar honderd kilo aan de meest geavanceerde batterijen in. Die zullen – zo zeggen zelfs de meest optimistische deskundigen – 10.000 euro duurder blijven dan de kleine accu die nu in een niet-elektrische auto zit. Pessimistische deskundigen komen uit op 20.000 euro.

(6) Voor de samenleving komen daar ook nog eens omvangrijke verborgen kosten bovenop. Als Nederland massaal aan de elektrische auto gaat, zullen er twee- tot driemaal zoveel

elektriciteitscentrales moeten verrijzen als er nu zijn. De huidige capaciteit zal tekortschieten. Het elektriciteitsnet zal hoe dan ook moeten worden versterkt. Dat kost al gauw een paar miljard euro.

(7) Verder zullen de uitgaven op het gebied van infrastructuur voor de gemeenschap zeer ingrijpend zijn. Slechts een klein deel van de Nederlandse bevolking bezit een garage waarin de auto 's nachts kan worden opgeladen. Er zullen dus ten behoeve van al die mensen die driehoog achter wonen, massaal oplaadpalen – vermoedelijk gekoppeld aan parkeervergunningen – langs de straten moeten worden geplaatst. Ook zullen de steden overhoop moeten worden gehaald en opengebrouwen voor de aanleg van nieuwe elektriciteitsleidingen. Er zullen bovendien tal van oplaadstations moeten worden gebouwd waar het mogelijk is de auto met een superdikke kabel in een half uur tijd op te laden, in plaats van in zes tot acht uur via het normale stopcontact. Ook dat zal allemaal miljarden kosten.

(8) Mede door al die ontplooidde activiteiten zullen de milieu- en CO₂-voordelen van de elektrische auto deels teniet worden gedaan. Natuurlijk, de doelmatigheid van een elektromotor is hoger dan die van een verbrandingsmotor – er wordt minder energie verspild in de vorm van warmteverlies – en natuurlijk, de elektrische auto stoot nul komma nul CO₂ uit en veroorzaakt dus geen luchtvervuiling, maar de elektriciteit zal wel moeten worden opgewekt in centrales. Bij dat proces komt zowel veel vervuiling als CO₂ vrij.

(9) Vermoedelijk zullen niet alle nieuw te bouwen elektriciteitscentrales gebruikmaken van kernenergie voor het opwekken van elektriciteit. Windmolenparken kunnen de benodigde

elektriciteit ook niet leveren, al heeft de elektrische auto wel het voordeel dat hij windmolens een beetje minder onaantrekkelijk maakt: de wind die 's nachts waait, kan dan eindelijk worden benut¹⁾. Er zullen dus kolen-centrales bij moeten komen. Daardoor zullen de voordelen van de elektrische auto veel minder groen blijken te zijn dan ze nu lijken.

(10) Onze afhankelijkheid van anti-westers gezinde landen (het Midden-Oosten met zijn aardolie, Rusland en Iran met hun aardgas) zal door de elektrische auto ook bepaald niet verdwijnen. De schaarse grondstof lithium, die nodig is voor de fabricage van oplaadbare batterijen voor elektrische auto's, komt vooral uit Bolivia, een land dat niet bepaald openstaat voor buitenlandse investeringen.

(11) De elektrische auto zal ook in psychologisch opzicht een andere auto zijn. Het is de vraag of al zijn bewonderaars dat beseffen. De vrijheid om te gaan en te staan waar je wilt, een eigenschap die de auto van nu zo aantrekkelijk maakt, zal minder zijn. Er komen vermoedelijk slimme elektriciteitsmeters in onze woning die met het openbare elektriciteitsnet zullen communiceren wat het beste tijdstip is om de auto op te laden. Hiermee wordt voorkomen dat straks iedereen die van zijn werk thuiskomt, om zes uur 's avonds zijn auto gaat opladen: dan knalt gegarandeerd in het hele land het stroomnet eruit.

(12) Als om één uur 's nachts je moeder belt dat ze het zo benauwd heeft en vraagt of je haar even naar het ziekenhuis kunt rijden, is er een gereede kans dat de auto niet

beschikbaar is, omdat hij dan net wordt opgeladen. Natuurlijk krijgen de meeste moeders niet elke nacht een hartaanval. Waar het om gaat, is dat het aureool van betrouwbaarheid dat de auto van nu heeft, straks minder zal zijn bij de elektrische auto. Die beperking zal zich ook doen gelden op een ander terrein. Er is straks geen sprake meer van een huisje op wielen, want de kans dat je met het hele gezin met je elektrische auto naar Zuid-Frankrijk op vakantie kunt, is miniem, gegeven het beperkte rijbereik: meer dan 200 kilometer – en dat is al optimistisch – zit er niet in. Door dit gegeven zal de elektrische auto hoogstwaarschijnlijk zelfs het tweedeautobezit sterk verhogen. Veel gezinnen zullen een kleine elektrische auto aanschaffen om door de week op en neer naar het werk te gaan en een mooi groot fossiel houden voor de weekeindjes, de wintersport en de zomervakantie.

(13) Met andere woorden: het wordt tijd om de zwaar overspannen verwachtingen ten aanzien van de elektrische auto te temperen. Het is een feit dat we opvolgers nodig hebben voor de benzine- en dieselauto's, maar er zijn meer alternatieven het bestuderen waard dan alleen de elektrische auto. Deze auto is een interessante optie, maar het is nog veel te vroeg om nu al beleidsmatig vast te leggen dat hij de groene auto van morgen en zelfs die van overmorgen is. Daarom zou het verstandig zijn als overheden nog even goed nadenken, voor ze met enorme investeringen en fiscale maatregelen gaan strooien. De groene autorace is nog lang niet gereden.

naar: Simon Rozendaal

uit: Elsevier, 31 oktober 2009

noot 1 Elektriciteit uit windenergie wordt niet opgeslagen, maar meteen verbruikt door de consument. 's Nachts gaat de wind op grondniveau vaak liggen, maar op grote hoogte kan het juist extra hard gaan waaien. Op dat moment – als er relatief weinig vraag is – zou windenergie kunnen worden ingezet voor het opladen van de accu's van elektrische auto's.

Tekst 2 De groene autorace

19p **23** Maak een goedlopende samenvatting in correct Nederlands van maximaal **180** woorden van de tekst 'De groene autorace'. Uit je samenvatting moet voor iemand die de oorspronkelijke tekst niet gelezen heeft, duidelijk worden:

- welke voordelen de elektrische auto heeft ten opzichte van de huidige auto;
- welk standpunt wordt ingenomen ten aanzien van de elektrische auto;
- welke (individuele en maatschappelijke) kostenaspecten de consument in overweging dient te nemen als hij een elektrische auto wil kopen;
- welke negatieve consequenties de invoering van de elektrische auto voor het milieu heeft;
- welke beperkingen de elektrische auto heeft ten opzichte van de huidige auto;
- welke conclusie wordt getrokken ten aanzien van de elektrische auto en welke aanbevelingen daaromtrent worden gedaan.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.